

Een bijzondere muntvondst uit Tienen

IN AUGUSTUS 2019 werd in opdracht van de Group-GL door bvba ARCHEBO een archeologisch onderzoek uitgevoerd op de site Broekstraat/Sint-Jorisplein in Tienen (Vlaams-Brabant). Daarbij werden onder meer één los muntje en – enkele meter verder – een samengekleefd pakketje muntjes gevonden in een vlak dat als dempingsaarde beschouwd wordt, waardoor een stratigrafische datering niet mogelijk is. De reiniging en conservering van het muntenpakketje werd toevertrouwd aan zelfstandig conservator Ansje Cools. Daarbij kwam aan het licht dat het pakketje vier denieren en vier gehalveerde denieren bevatte, waarvan één denier en drie gehalveerde denieren van het type De Witte A·15^[1] met zuilengang, en vier denieren en één gehalveerde denier van een *nog niet eerder gepubliceerd type* dat we ‘met gaande leeuw’ kunnen noemen en dat we hierna meer in detail zullen bespreken; ook het los gevonden muntje was van dit laatste type.

Het type ‘met gaande leeuw’

Door het combineren van de motieven en legendes van de vijf exemplaren van dit type, waarvan geen enkel eigenlijk op zich alle details heeft (zie infra de nrs. 1-5), kunnen we het type ‘met de gaande leeuw’ als volgt reconstrueren:

Vz.: Binnen een parelcirkel een naar links gaande leeuw met omgewende kop en opengesperde muil waarvan de manen voorgesteld zijn door parels. De staart is rond het achterlijf geslagen, krult omhoog en eindigt op een kwast. De leeuw is geplaatst tussen vier puntjes of ringetjes, verspreid over het veld.

Kz.: Breedarmig kruis alternerend gekantonneerd met ringvormige bloempjes met twee schutblaadjes en vier kruisvormig geplaatste blokjes. De ringetjes en de kruisjes zijn met het midden van het kruis verbonden door staafjes.

Legende: ❖❖❖❖❖❖❖❖

^[1] de Witte 1894, p. 28-31. Een variant van het type de Witte A 15 was eveneens vertegenwoordigd in de vrij recente vondst van de Luikse gemeente Comblain-au-Pont die uit de eerste helft van de 12de eeuw dateert (zie van Heesch & Ilisch 2002, p. 128, nr. 20).

Van denieren met deze raadselachtige keerzijdelegende bestaan meerdere types (zie De Witte I, pl. A.4-17), en het type dat stilistisch enigszins aansluit bij de ‘gaande leeuw’ is de gravure van fig. 4, waarbij op de voorzijde een fabeldier staat afgebeeld dat wordt geïdentificeerd als een ‘gevleugelde draak’; de auteur wijst deze stukken geografisch toe aan *Brabant*, maar betwijfelt dat het gaat om een hertogelijke aanmunting.

Ook Chalons neemt in het supplement bij zijn overzicht van de Naamse munten een gravure op van een gelijkaardig type dat hij omschrijft als een ‘draak die zijn vleugels heeft verloren’, waardoor hij op een ‘leeuw’ lijkt^[2]; op de keerzijde leest hij echter ...]❖❖❖❖[... , reden waarom hij het stuk toewijst aan *Namen*.

De Witte ‘draak’

Chalon ‘draak zonder vleugels’

Haeck type K ‘klimmende leeuw’ en variante b

Zoals gezegd, gaat het hier om gravures, en we weten dus niet in hoeverre die overeenstemmen met de realiteit, des te meer omdat de stukken op basis waarvan dergelijke gravures werden gemaakt, soms sterk versleten zijn, decentraal of zwak geslagen, of met stempels van povere kwaliteit waarop details al van bij het begin onscherp waren. Maar Haeck beeldt in zijn werk een foto af, spijtig genoeg van een gehalveerd exemplaar waarop enkel het onderlijf van de leeuw is te zien (zie ook het P.S. aan deze bijdrage), waarvan, bij nadere analyse, blijkt dat het inderdaad om een exemplaar van het type ‘met gaande leeuw’ gaat; hij aanziet dit stuk – dat hij bestempelt als “op zijn minst eigenaardig” en zij het “met veel twijfels” – als een variante b van zijn type K^[3] ‘met klimmende leeuw’, geslagen in 1210-1211, zijnde een overgangsfase tijdens de regering van hertog Hendrik I van Brabant. De stilistische verschillen (in de voorstelling van het onderlijf van de leeuw en vooral ook in de legende) zijn o.i. inderdaad te groot om dit stuk te typeren als een variante van type K, waardoor *ipso facto* ook de datering 1210-11 ervan op losse schroeven komt te staan. Trouwens, Ghyssens^[4] dateert denieren met het omschrift ❖❖❖❖❖❖❖❖ (waaronder dus ook het type met de zuilengang dat in de vondst voorkomt) en die hij, zoals De Witte, toewijst aan Brabant, tussen ca. 1164 en ca. 1183. De aanwezigheid van de vier gehalveerde exemplaren in plaats van obolen wijst eveneens op een vroege datering. Wat de verbergingsdatum betreft, doet de bewaringstoestand van de munten vermoeden dat de munten nog niet lang in circulatie waren vooraleer ze in de bodem terecht kwamen.

[2] Chalons 1870, p. 9-10, pl. 1-x. *Navraag bij de Société archéologique de Namur leverde niets op.*

[3] Haeck 2016, p. 53. De afbeelding van de keerzijde van het type K toont de duidelijk leesbare legende ❖H❖D❖V❖❖; op de niet-afgebeelde variante a zou het gaan om ❖H❖D❖V❖❖.

[4] Ghyssens 1983, p. 5.

Merken we tenslotte nog op dat de vijf exemplaren uit de Tiense vondst zijn geslagen met verschillende voorzijdestempels, waarbij de ringetjes rond de leeuw op de voorzijde al of niet gepunt (◉ of ◊) zijn, het achterlijf van de leeuw klein of dik en de kop klein of groot kunnen zijn. Daarnaast zijn er minstens een drietal keerzijdestempels gebruikt: de ringetjes in de vrijkwartieren van het kruis op de keerzijde zijn soms gepunt en soms niet, en het staafje waarmee ze verbonden zijn met het midden van het kruis varieert aanzienlijk. Dit bevestigt dat het wel degelijk gaat om een afzonderlijk type en niet op een ‘toevallige’ onzorgvuldige graving van het reeds lange gekende type ‘met de draak’.

Catalogus (de munten zijn afgebeeld op schaal 250%)

1. Ø 15,1 mm – massa 0,76 g – stempelstand ca. 10°

Vz.: Gaande leeuw naar links met omgewende kop; rondom vier ringen. De leeuw heeft een kleine kop met ronde oren, een spitse snuit en klein achterlijf.

Kz.: Breedarmig kruis alternerend gekantonneerd met ringvormige bloempjes met twee schutblaadjes en vier kruisvormig geplaatste blokjes. De ringetjes en de kruisjes zijn met het midden verbonden door een graatvormig motief. Legende: ...] ❖❖❖❖❖ [...]

De voorzijde is bovenaan zwak geslagen; de keerzijde is door corrosie deels moeilijk zichtbaar.

2. Ø 14,6 mm – massa 0,54 g – stempelstand ca 350°

Vz.: Grote gaande leeuw die deels buiten het muntbeeld valt; slechts één ringetje is volledig zichtbaar. Kop en achterlijf beduidend groter dan op de andere exemplaren.

Kz.: Breedarmig kruis alternerend gekantonneerd met ringvormige bloempjes met twee schutblaadjes en vier kruisvormig geplaatste blokjes. De ringetjes zijn met het midden verbonden door een kelkvormig staafje, de kruisjes door een gewoon staafje. Legende deels leesbaar: ...] **✠✠**[...] **✠✠**[...]

De voorzijde is zwak geslagen; de keerzijde is excentrisch geslagen; door corrosie deels moeilijk zichtbaar.

3. Ø 15,4 mm – massa 0,68 g – stempelstand ca. 80°

Vz.: Kleine gaande leeuw; van de vier ringetjes zijn er slechts twee volledig zichtbaar. De kop van de leeuw is relatief groot en voorzien van spitse oren.

Kz.: Breedarmig kruis alternerend gekantonneerd met ringen zonder 'schutblaadjes' en met vier kruisvormig geplaatste blokjes. De ringetjes en de kruisjes zijn met het midden verbonden door een eenvoudig steeltje. Legende deels leesbaar: ...] **✠✠✠✠**[...]

De voorzijde is bovenaan zwak geslagen; de keerzijde is door corrosie deels moeilijk zichtbaar en excentrisch geslagen.

4. Ø 15,1 mm – massa 0,57 g – stempelstand ca 0°

Vz.: Grote gaande leeuw die deels buiten het muntbeeld valt; slechts twee gepunte ringen zijn volledig zichtbaar. Kop en achterlijf beduidend groter dan op de andere exemplaren.

Kz.: Breedarmig kruis alternerend gekantonneerd met bloemvormige gepunte ringetjes met twee schutblaadjes en met vier kruisvormig geplaatste blokjes. De ringetjes en de kruisjes zijn met het midden verbonden door een eenvoudig steeltje. Legende deels leesbaar: **✠✠✠**[...] **✠**

De voorzijde is zwak geslagen; de keerzijde is door corrosie deels moeilijk zichtbaar.

5. Ø 14,7 mm – massa 0,39 g – stempelstand ca. 100°

Vz.: Kleine gaande leeuw; twee ringetjes volledig zichtbaar.

Kz.: Breedarmig kruis alternerend gekantonneerd met ringetjes en met vier kruisvormig geplaatste blokjes. De ringetjes en de kruisjes zijn met het midden verbonden door een eenvoudig steeltje. Legende deels leesbaar: ...] **✠**[...

Gehalveerd. De voorzijde is zwak geslagen; de keerzijde is excentrisch geslagen en door corrosie moeilijk zichtbaar.

6. Ø 14,6 mm – massa 0,63 g – stempelstand 0°

Vz.: In een parelcirkel een zuilenrij van vijf zuilen tussen twee kruisjes waarvan er slechts één zichtbaar is; bovenaan, tussen ringetjes en parels, bevindt zich een vogel met omgewende kop naar links op een geparelde horizontale lijn, onder de zuilenrij het spiegelbeeld hiervan.

Kz.: Kort breedarmig kruis met in het hart een punt, alternerend gekantonneerd met een ster en een ringetje. De legende tussen twee parelkransen is deels leesbaar: **✠✠✠✠✠✠✠**

De voorzijde is excentrisch geslagen.

7. Ø 15,2 mm – massa 0,33 g – stempelstand ca. 90°

Vz. en Kz. zoals munt 6. Gehalveerd. Zwak geslagen.

8. Ø 14,0 mm – massa 0,28 g – stempelstand 0°

Vz. en Kz. zoals munt 6. Gehalveerd. Zwak geslagen.

9. Ø 15,2 mm – massa 0,32 g – stempelstand 350°

Vz. en Kz. zoals munt 6. Gehalveerd. Zwak geslagen.

P.S. : Voor de volledigheid nemen we hier ook het stuk op dat Haeck bestempelt als een variante b van zijn type K.^[5]

10. Ø 14,0 mm – massa 0,31 g – stempelstand 80°

Vz.: Vermoedelijk kleine gaande leeuw; twee ringetjes volledig zichtbaar.

Kz.: Breedarmig kruis alternerend gekantonneerd met ringen zonder 'schutbladjes' en met vier kruisvormig geplaatste blokjes. De ringetjes en de kruisjes zijn met het midden verbonden door een eenvoudig steeltje. Legende deels leesbaar: ...]✠✠✠[...

Gehalveerd.

Hendrik DE BACKER & Raf VAN LAERE

^[5] Dit stuk werd gevonden in de omgeving van Rijmenam (provincie Antwerpen). Met dank aan dhr. H. Van Caelenberghe voor de informatie en de afbeeldingen.

Bibliografie

- Chalon 1870 = R. CHALON, *Recherches sur les monnaies des comtes de Namur. Suppléments*, Bruxelles
- de Witte 1894 = A. DE WITTE, *Histoire monétaire des comtes de Louvain, ducs de Brabant et marquis du Saint Empire Romain. I*, Anvers (*Annales de l'Académie d'archéologie de Belgique*. Série in 5°, 1) = www.numisbel.be/Dewitte_1.pdf
- Ghyssens 1983 = J. GHYSSENS, *Essai de classement chronologique des monnaies brabançonnes depuis Godefroid Ier (1096-1140) jusqu'à la duchesse Jeanne (1355-1406)*, Bruxelles
- Haeck 2016 = A. HAECK, *De Brabantse kleine denieren van de dertiende eeuw*, Dilbeek
- van Heesch & Ilisch 2002 = J. VAN HEESCH & P. ILISCH, *Le trésor monétaire de Comblain-au-Pont*, *RBN CXLVIII*, p. 101-129 = www.numisbel.be/2002_5.pdf